

URUHLAR VA EKOLOGIK MUAMMOLAR

Mahmudov B.H.

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti

"Huquqiy fanlar" kafedrası tadqiqotchisi

dotsent, Chirchiq OTQMBYU kafedra boshlig'i

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14769736>

Annotatsiya. Ushbu maqola urushlar va global ekologik muammolar o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganadi. Urushlar faqat insoniyatning ijtimoiy va siyosiy tuzilmasiga ta'sir qilibgina qolmay, balki ekologik barqarorlikka ham tahdid soladi. Maqolada urushlar natijasida yuzaga keladigan ekologik o'zgarishlar, tabiiy resurslarning kamayishi va atrof-muhitning zararlanishi kabi masalalar ko'rib chiqiladi. Maqola o'zida ekologik muammolarni hal etishning amaliy yo'llari va urushlarning bu jarayondagi salbiy ta'sirini kamaytirishning imkoniyatlarini taqdim etadi.

Kalit so'zlar: *urushlar, ekologik muammolar, atrof-muhit, resurslar, barqaror rivojlanish, ekologik ta'sir.*

Bugungi kunda urushlar va global ekologik muammolar bir-biri bilan chambarchas bog'liqdir. Urushlar insoniyatning tarixida doim mavjud bo'lgan va ular nafaqat ijtimoiy va siyosiy tuzilmani, balki tabiiy muhitni ham izdan chiqaradi. Urushlar natijasida yuzaga keladigan ekologik zararlar, resurslarning isrof bo'lishi, va tabiatning ifloslanishi o'z navbatida global miqyosda jiddiy muammolarga olib kelmoqda. Bu maqolada urushlarning ekologik muammolarga qanday ta'sir ko'rsatishi va bu ta'sirlarning global barqarorlikka qanday tahdid solishi haqida so'z yuritiladi. Ekologik barqarorlik va urushlarning o'rtasidagi bog'liqlikni anglash, ularni hal etishning samarali usullarini ishlab chiqishda muhim o'rin tutadi. Urushlarning tabiiy muhitga ta'sirini kamaytirish uchun xalqaro hamkorlik, iqtisodiy va ijtimoiy strategiyalarni takomillashtirish zarur.

Urushlar va ekologik muammolar o'rtasidagi bog'liqlikni anglash zamonamizda juda muhimdir. Shu sababli, urushlar va ekologik muammolarni tahlil qilish, ularning o'zaro bog'liqligini aniqlash va bu masalalarni yechish yo'llarini ko'rsatish juda zarurdir. Urushlarning ekologik ta'siri, resurslarning kamayishi, iqlim o'zgarishi va xalqaro hamkorlik orqali ushbu muammolarga qarshi kurashishning bir qator xususiyatlari haqida so'z yuritmoqchimiz:

1. Urushlarning ekologik ta'siri. Urushlar ekologik muammolarga katta zarar yetkazadi. Harbiy harakatlar davomida yerning tabiiy resurslari, suv manbalari

va o'rmonlar zahiralari yo'q qilinadi. Qirg'in, zaharli kimyoviy moddalarning atmosferaga chiqishi, yerning ifloslanishi kabi salbiy oqibatlar urushlarning bevosita natijalaridir. Urushlar davomida yirik to'qnashuvlar natijasida ekotizimlar o'zgara boshlaydi va biologik xilma-xillikning yo'qolishi kuzatiladi.

2. Yadro qurollari va urushlar. Yadro urushining oqibatlari juda og'ir bo'lishi mumkin. Birinchi navbatda, yadro portlashlari kuchli radiatsiya tarqalishiga olib keladi, bu esa yerdagi barcha hayot uchun xavf tug'diradi. Radiatsiya o'sish va sog'liqni saqlashga zarar yetkazishi, shu jumladan, saraton kasalliklari va genetik mutatsiyalarni keltirib chiqarishi mumkin. Yadro portlashlari yuz beradigan hududda yerning ifloslanishi, suv manbalarining zaharlanishi va butun ekosistema tarmog'ining buzilishi ehtimoli mavjud. Bundan tashqari, yadro urushi natijasida "yadro qishlog'i" deb ataladigan holat yuzaga kelishi mumkin. Bu degani, yadro portlashlaridan so'ng atmosfera zaharli gazlar, tutun va chang bilan to'lib, quyosh nurining yerga yetib borishini bloklaydi. Bu holat global iqlim o'zgarishiga olib keladi va global sovuq, hosilning yo'qolishi va oziq-ovqat yetishmovchiligi kabi salbiy oqibatlarni keltirib chiqarishi mumkin.

Kimyoviy qurollar ham urushning ekologik zararlarini yanada kuchaytiradi. Kimyoviy moddalar atrof-muhitga tarqalib, suv manbalarini, tuproqni va havoni zaharlaydi. Masalan, zirkonli moddalarning yoki nerv gazlarining tarqalishi o'sish jarayonlariga, hayvonlar va o'simliklar organizmlarining normal ishlashiga zarar etkazishi mumkin. Bunday moddalar uzoq muddat davomida yerda qolib, yerning ekologik holatini yomonlashtiradi. Urushlarning ekologik zararlarini kamaytirish uchun dunyo miqyosida tinchlikka erishish, yadro va kimyoviy qurollarni cheklash bo'yicha xalqaro kelishuvlar va insoniyatni jahon miqyosida ekologik xavfsizlikka e'tibor qaratishga chaqirish zarur.

3. Resurslarning kamayishi. Urushlar ko'pincha tabiiy resurslar, jumladan, suv, o'simliklar, hayvonlar va boshqa tabiiy boyliklar ustida jiddiy kurashga olib keladi. Ushbu resurslar odatda mamlakatlarning iqtisodiy rivojlanishiga asos bo'lib, ular insoniyatning yashashiga va farovonligiga bevosita ta'sir qiladi. Urushlar resurslarni noto'g'ri taqsimlash va ularning qisqarishiga olib keladi, bu esa ekologik muammolarni yanada kuchaytiradi. Tabiiy boyliklarni boshqarishning buzilishi va resurslarning isrofi faqat atrof-muhitga zarar etkazib qolmay, balki ijtimoiy va iqtisodiy inqirozlarni ham kuchaytiradi.

Urushlarning natijasida ko'plab qishloq xo'jaligi hududlari vayron bo'ladi. Zaxiralar, jumladan, yerlar va suv manbalari taqdim etadigan resurslar taqsimoti yomonlashadi. Urushlar yoki harbiy harakatlar davomida qishloq xo'jaligi yerlarining zararlanishi, ekinlar va o'simliklar yetishtirishning to'xtashi, ekotizimlarning buzilishi kabi salbiy oqibatlar yuzaga keladi. Ko'pincha bu yerlar to'liq yoki qisman shikastlanadi, natijada o'simliklar va hayvonlar dunyosining o'zgarishi, qishloq xo'jaligi mahsulotlarining kamayishi yuzaga keladi. Qishloq xo'jaligi tizimi zarar ko'rgan joylarda, ayniqsa, oziq-ovqat yetkazib berish tizimlarida keskin uzilishlar ro'y beradi.

Bu o'zgarishlar o'z navbatida keng ko'lamli qashshoqlik va ocharchilikni keltirib chiqarishi mumkin. Urushlar natijasida yerlar ishlov berilmaydi va hosil olish imkoniyati cheklanadi. Bu esa aholi o'rtasida oziq-ovqat taqchilligi va hayotiy zarur resurslarga yetishishning kamayishiga olib keladi. Ko'plab mamlakatlarda, ayniqsa, rivojlanayotgan davlatlarda, qishloq xo'jaligi va dehqonchilikning yirik o'rni

bor,

va bu sohalar zararlansa, butun iqtisodiyotga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

4. Iqlim o'zgarishi va ekologik xavflar. Urushlar faqat ekologik tizimga zarar yetkazish bilan cheklanmaydi, balki iqlim o'zgarishiga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Harbiy texnikaning ishlatilishi, yoqilg'i va boshqa manbalarni sarflash, atmosferaga chiqadigan ifloslanishlarning oshishiga olib keladi. Bu esa global miqyosda iqlimning o'zgarishiga, haroratning ko'tarilishiga va ekologik tenglikning buzilishiga sabab bo'ladi.

5. Xalqaro hamkorlik va ekologik inqirozga qarshi kurash. Global ekologik muammolarni hal etish uchun xalqaro hamkorlik zarurdir, chunki bugungi kunda ekologik inqirozlar faqat bir nechta mamlakatlar yoki mintaqalarga ta'sir qilmay, butun dunyo miqyosida hayotga xavf solmoqda. Ekologik zararni kamaytirish va urushlarning ekologik ta'sirini cheklash uchun davlatlar o'rtasida strategik hamkorliklar tuzish, ekologik qonunchilikni kuchaytirish, va tabiiy resurslarni himoya qilish kerak. Davlatlar o'rtasida o'zaro kelishuvlar va xalqaro tashkilotlar orqali amalga oshiriladigan chora-tadbirlar muhim ahamiyatga ega, chunki global ekologik muammolarni faqat bitta davlatning kuchlari bilan hal qilish mumkin emas.

Iqlim o'zgarishi, yerdagi resurslarning kamayishi, suv taqchilligi va biodiversitetning yo'qolishi kabi muammolar butun dunyo uchun xavf tug'diradi. Shu sababli, davlatlar o'rtasida mustahkam ekologik siyosatlarni ishlab chiqish, yangi texnologiyalarni joriy etish va xalqaro hamkorlikni rivojlantirish zarur. Global miqyosda ekologik barqarorlikni ta'minlash uchun

iqlim o'zgarishiga qarshi kurash, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish va tabiiy resurslardan ehtiyotkorlik bilan foydalanish masalalariga e'tibor qaratish lozim. Bundan tashqari, ekologik zararni kamaytirish va urushlarning ekologik ta'sirini cheklash uchun ekologik qonunchilikni kuchaytirish muhimdir. Davlatlar o'rtasida hamkorlik orqali, xalqaro ekologik konvensiyalar va bitimlar asosida tabiiy resurslar va iqlimni himoya qilishga qaratilgan qonunchilik ishlab chiqilishi kerak. Ekologik huquqlarni ta'minlash, atrof-muhitga zarar yetkazmaslik va tabiatni saqlashga oid xalqaro kelishuvlar ijobiy natijalarga olib keladi.

So'nggi yillardagi dunyoda ekologik inqirozga qarshi kurashishda bir qator muhim xalqaro tashabbuslar va kelishuvlar amalga oshirildi. Misol uchun, ***Parij kelishuvi (2015)*** iqlim o'zgarishiga qarshi kurashda xalqaro miqyosda eng muhim hujjatlardan biri hisoblanadi. Bu kelishuv 195 davlat tomonidan imzolandi va global iqlim isishi 1.5 darajadan oshmasligi uchun harakat qilishga chaqiradi. Parij kelishuvining asosiy maqsadi iqlim o'zgarishini kamaytirish va unga moslashish bo'yicha mamlakatlarning harakatlarini birlashtirishdir. Biroq, bu borada hali ko'plab ishlash kerak va davlatlar o'rtasida ekologik muvozanatni saqlashga bo'lgan majburiyatlar yanada kuchayishi lozim.

6. Barqaror rivojlanish va ekologik xavfsizlik. Urushlar ekologik xavfsizlikni ta'minlashga jiddiy tahdid soladi. Shu boisdan, barqaror rivojlanish uchun ekologik xavfsizlikni ta'minlash zarur. Urushlarning oldini olish, tabiiy muhitni saqlab qolish va ekologik muammolarni hal etish uchun global darajada barqaror rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqish kerak. Barqaror rivojlanishning asosiy omili ekologik xavfsizlikni ta'minlash va urushlar ta'sirini kamaytirishdan iboratdir.

Xulosa. Urushlar ekologik tizimga va resurslarga jiddiy zarar yetkazadi. Tabiiy muhitning ifloslanishi, biologik xilma-xillikning kamayishi va iqlim o'zgarishi kabi masalalar urushlarning salbiy oqibatlaridir. Shuning uchun urushlarning ekologik ta'sirini kamaytirish, barqaror rivojlanish va global hamkorlikni mustahkamlash muhimdir. Ekologik xavfsizlikni ta'minlash uchun davlatlar o'rtasida siyosiy hamkorlik va ekologik qonunchilikni kuchaytirish zarur. Faqat shunda biz global ekologik muammolarni hal etish va ekologik barqarorlikni ta'minlashda muvaffaqiyatga erishishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Abdullayev R. Urushlar va ekologik barqarorlik. – Toshkent: Ekologiya
2. va atrof-muhitni muhofaza qilish nashriyoti, 2020.
3. Anar A. Tabiiy resurslar va ekologik muammolar. – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi, 2017.

4. Karimov I. O'zbekiston ekologik xavfsizlikni ta'minlash yo'lida. – Toshkent: O'zbekistan, 2011.
5. Mustafoev D. Global ekologik muammolar va ularni hal etishning usullari. – Toshkent: Ekologik texnologiyalar, 2019.
6. Zokirov B. Iqlim o'zgarishi va uning global ta'siri. – Toshkent: O'zbekiston Fanlar Akademiyasi, 2015.

